

**КОМПАЕНС НАЗОРАТИ – КОРРУПЦИЯНИ ОЛДИНИ ОЛИШГА
ҚАРАТИЛГАН НАЗОРАТ ТИЗИМИ ВОСИТАСИДИР**

Ахроров Комилжон Ёркинович
“Ўзбекнефтгаз” АЖ Молиявий ва компаенс
назорат департаменти бош мутахассиси

Komilbek@bk.ru

Тел: (90) 712-00-95

Аннотация: Коррупцияга қарши компаенс назорати – давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги халқаро стандартлар, қонун ва бошқа меъёрий ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ ташкил этувчи, коррупция хавф-хатарлари, манфаатлар тўқнашувини ўз вақтида аниқлаш ва чек қўйиш, қонун бузилиши ва коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар ҳақида хабар беришни ўзида мужассам этган профилактик тизимдир.

Калит сўзлар: Коррупцияга қарши курашиш, компаенс, стандарт, манфаатлар тўқнашуви, хавф-хатар

Abstract: Anti-corruption compliance control - organizing the activities of state and economic management bodies, business entities in accordance with international standards in the field of combating corruption, laws and other regulatory legal documents, timely identification and prevention of corruption risks, conflicts of interest, violations of the law and corruption is a preventive system that includes reporting of violations.

Key words: Anti-corruption, compliance, control, standard, conflict of interest, risk

Аннотация: Антикоррупционный компаенс-контроль – организация деятельности органов государственного и хозяйственного управления, субъектов предпринимательства в соответствии с международными стандартами в области противодействия коррупции, законами и другими нормативными правовыми документами, своевременное выявление и предотвращение коррупционных рисков, конфликта интересов, нарушений. Закона и коррупции представляет собой превентивную систему, которая включает в себя сообщение о нарушениях.

Ключевые слова: Антикоррупция, компаенс, контроль, стандарт, конфликт интересов, риск.

Таъкидлаш жоизки, коррупцияга қарши курашиш соҳасида давлат сиёсатининг самарали амалга оширилишини таъминлаш ҳамда коррупция кўринишларининг оқибати билан эмас, балки сабаб ва шарт-шароитларини бартараф этиш бўйича халқаро тажрибада кенг қўлланилиб келаётган замонавий жинойтчиликни олдини олиш чораларни миллий амалиётга татбиқ этишни тақозо қилмоқда.

Бу ўринда ислохотларнинг чинакам натижадорлигига эришиш мақсадида давлат ва жамиятнинг ҳар бир соҳасида коррупцияга қарши курашиш самарадорлигини изчил таъминлаб бориш алоҳида аҳамият касб этади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 июндаги «Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини такомиллаштириш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-6013-сонли Фармонга асосан янги ташкил этилган Коррупцияга қарши курашиш агентлигининг асосий вазифаларидан бири этиб барча давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, давлат корхоналари ва устав капиталида давлат улуши бўлган корхоналар, шу жумладан банкларда коррупцияга қарши ички идоравий назорат тизимларини босқичма-босқич жорий этиш белгиланди.

Давлатимизнинг коррупцияга қарши қонунчилигида комплаенс назорат тизими амалиётининг кириб келиши Ўзбекистон Республикаси 27.05.2019 йилдаги «Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5729-сонли Фармонида ушбу соҳада белгиланган асосий вазифалардан бири этиб, устав жамғармасида давлат улуши бўлган корхона ва ташкилотларда коррупцияга қарши курашиш чораларини кучайтириш мақсадида коррупцияга қарши курашиш комплаенс назорат тизимини жорий этиш ва унинг самарадорлигини тизимли мониторингини амалга ошириш вазифаси белгиланди. Ушбу норматив ҳужжатларда илк бор комплаенс назорат тизимини миллий даражада жорий этиш масаласи кўтарилди.

Фармон асосида 2019 йилдан бошлаб БМТ Тараққиёт дастурининг «Ўзбекистонда самарали, ҳисоб берувчи ва ошқора бошқарув институтлари орқали коррупцияга қарши курашиш» лойиҳасини амалга ошириш доирасида Бош прокуратура, Адлия вазирлиги ва бошқа манфаатдор идоралар билан ҳамкорликда устав жамғармасида давлат улуши 100% ёки 50% дан юқори бўлган фаолияти хорижий бозор билан интеграциялашган бўлган хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятида тажриба сифатида комплаенс назорат тизимини жорий этиш бўйича «White and Case» (АҚШ) ҳамда KPMG (Италия) халқаро аудиторлик компаниялари иштирокида халқаро тендер жараёнлари ўтказилди.

Коррупцияга қарши комплаенс назорати – давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги халқаро стандартлар, қонун ва бошқа меъёрий ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ ташкил этувчи, коррупция хавф-хатарлари, манфаатлар тўқнашувини ўз вақтида аниқлаш ва чек қўйиш, қонун бузилиши ва коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар ҳақида хабар беришни ўзида мужассам этган профилактик тизимдир.

Комплаенс назорат тизими илк бор АҚШда 1906 йилда вужудга келди. Бунга зарурият мамлакат иқтисодиётида хавфсизликни таъминлашга қаратилган компания ва корпорацияларнинг ташкил этилиши билан боғлиқдир.

Ўтган асрнинг иккинчи ярмидан бугунги кунларгача йирик компаниялар билан бўлган низоли вазиятлар (Volkswagen, Daimler, Siemens (Германия) Odenbrecht, Petrobras (Бразилия), Samsung Group, Hyundai Motor Co. (Корея Республикаси), BAE Systems (Буюк Британия), Baker Hughes Inc, Panalpina World Transport (АҚШ) ва бошқалар) хусусий секторда коррупцияга қарши курашиш тизимларни тубдан ислоҳ этишни тақозо қилди.

Комплаенс назорат тизимини жорий этиш бўйича самарали тажрибага эга мамлакатлар амалиётига мувофиқ ушбу хизмат энг кенг тарқалган куйидаги иккита модели қўлланилади:

1. Компания ва ташкилот фаолиятини фақатгина мавжуд ўрнатилган ички қонун ва қоидаларга мувофиқ ташкил этишга қаратилади. Бунда комплаенс хизматини жорий этилиши минимал қоидалар билан чекланади.

2. Комплаенс назорат тизимининг ташкил этилиши коррупция хавфларни баҳолашда халқаро ташкилотларнинг (Базел банк қўмитасининг тавсиялари, Халқаро комплаенс ассоциацияси) тавсияларига асосланади ва бу моделда комплаенс хизматнинг мақоми, вазифаси, фаолият доираси асосан халқаро стандарт ва тавсияларга асосланади.

Мазкур икки моделнинг ўзаро фарқли жиҳати, биринчи моделда комплаенс назорат тизимини ўзида ташкил этаётган компания ёки ташкилот мавжуд қонунлик меъёрлари ёки ўзи ишлаб чиққан ички қоидалар билан тартибга солинади ва жорий этишнинг минимал талаблари билан чекланади.

Иккинчи моделда эса фаолиятни ташкил этиш нафақат миллий қонунчилик, балки халқаро стандартлар ва ташкилотларнинг тавсиялари асосида жорий этилади. Ушбу шаклда ички қонунчилик нормаларида кўзда тутилмаган коррупция хавфларига фаолият мос келадиган қўшимча профилактик қоидаларни жорий этиш мумкин бўлади.

Коррупцияга қарши курашиш соҳасида давлат ва хусусий сектор иштирокчиларининг халқаро стандартлар ва қонун ҳужжатлари йуналишларига асосан самарали фаолият юритишини таъминловчи омиллардан бири ўз таркибда коррупцияга қарши курашиш комплаенс назорат (compliance control) тизимини ташкил этиш ҳисобланади.

Коррупцияга қарши комплаенс назорати — давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги халқаро стандартлар, қонун ва бошқа меъерий ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ ташкил этувчи, коррупция хавф-хатарлари, манфаатлар тўқнашувини ўз вақтида аниқлаш ва чек қўйиш, қонун бузилиши ва коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар ҳақида хабар беришни ўзида мужассам этган профилактик тизимдир.

“Комплаенс назорат” тизимини жорий этишнинг қатор самарали омилларга хизмат қилади. Жумладан, коррупция хавф-хатарларини ўз вақтида аниқлаш ва чек қўйиш, уларнинг оқибатларини, уларга имкон берувчи сабаблар ва шарт-шароитларни бартараф этиш ҳамда уларни минимум даражага туширишга хизмат қилади.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш лозимки бугунги кунда мамлакатимизда коррупцияга қарши курашиш “комплаенс назорат” хизматининг инновацион, самарали ва таъсирчанлиги каби жиҳатларидан инобатга олиниб, давлат ташкилотларда жорий этилаётганлиги, яқин даврда ушбу тизимни илмий-назарий ва қонунчилик асосида янада кенгрок ўрганишни тақозо этади ва юқорида келтирилган таҳлилий маълумотлар асосида куйидаги хулосаларни келтириш мақсадга мувофиқ деб ўйлайман:

1. Коррупцияга қарши курашиш “комплаенс назорат” хизматини жорий этишдан мақсад: коррупциявий хавф-хатарларни олдини олиш, бундай хавфлар мавжуд бўлган фаолият соҳаларини аниқлаш, таҳлил қилиш, манфаатлар тўқнашувини юзага келтирувчи омилларни ҳуқуқий, молиявий каби асосларда баҳолаш, давлат ва хусусий секторда фаолиятнинг самарали олиб борилишида комплекс тарзда уни турли хил ҳуқуқий, иқтисодий санкциялар ва бошқа хавфлардан тизимли ҳимоя этиш механизминини яратиш ҳамда фаолият имиджининг бир маромда сақлаб туриш ҳисобланади.

2. Давлат улуши мавжуд ташкилотларида коррупцияга қарши курашиш “комплаенс назорат” хизматини жорий этиш бўйича намунавий дастурини ишлаб чиқиш, унда барча учун намунавий минимал коррупциявий ҳолатларни олдини олишга қаратилган қоидаларни белгилаш ва улар томонидан бунда қуйидагиларга алоҳида эътибор бериш ўринли бўлади:

- коррупциявий хавф-хатарларини ўз вақтида аниқлаш, уларга чек қўйиш, уларнинг оқибатларини, уларга имкон берувчи сабаблар ва шарт-шароитларни бартараф этиш ҳамда уларни минимум даражага тушириш;

- давлат органлари ва ташкилотларнинг ҳисобдорлиги ва фаолиятининг шаффофлигини ошириш;

- ходимлар томонидан касбий одоб-ахлоқ қоидаларига катъий риоя этиш ва хизмат вазифаларини бажаришда манфаатлар тўқнашуви ҳақида хабар бериш ҳамда уларни ҳал қилиш масалаларини тартибга солиш;

- коррупцияга қарши курашишда идоравий чора-тадбирларни амалга ошириш устидан ички назорат механизмларини кучайтириш; - коррупцияга қарши курашиш соҳасида умум эътироф этилган халқаро стандартлар ва чет эл ижобий тажрибаларини жорий этиш.

Фойдаланилган хорижий манбалар:

1. “ISO 37001 - Anti-bribery management systems”// <https://www.iso.org/ru/standard/62342.html>;
2. Primakov D. Compliance practices: anti-corruption, banking compliance, sanction compliance and asset tracing - M.: Infotropic media, 2019 <https://shop.infotropic.ru>

Миллий қонунчилик манбалар:

3. Ўзбекистон Республикасининг 03.01.2017 йилдаги “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги ЎРҚ-419-сонли Қонуни// <https://lex.uz/docs/3088008>
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 27.05.2019 йилдаги “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5729-сонли Фармони // [Электрон манба]. URL: <https://lex.uz/docs/4355387>;
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 06 июлдаги “Коррупцияга қарши курашиш фаолиятини самарали ташкил этишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5177-сон Қарори URL:<https://lex.uz/docs/5495533>;